
STUDY OF PRIMARY-AGED STUDENTS' EMPATHY THROUGH PROJECTIVE TEST

Nadezhda Kaloyanova

University “Asen Zlatarov”, Bulgaria, ccpc@abv.bg

Avi Abner

University “Asen Zlatarov”, Bulgaria, avi.abner707@gmail.com

Abstract: Empathy is considered a leading personal construct building emotional and social competence. It is a specific personal ability that is expressed in manifestations of understanding the feelings, emotions and experiences of others, but without entering their personal space and without making attempts to change their social or emotional background. A number of studies show that the purposeful development of empathy in childhood affects the entire future life and ensures individual prosperity. In order to better understand the manifestation and development of empathy in the personal context of the individual, the concept of empathic response was introduced in psychology. The empathic response is a specific behavioural reaction that indicates the extent and manner in which a person identifies with a given situation and empathises with the sentiments of another. The ability to formulate an empathic response in a specific situation is one of the earliest skills a child must acquire to assure the development of empathy. The article presents a study on the ability of 9-to 10-year-old children to formulate empathic responses. A projective test developed according to J. Strayer's model was used for this purpose. Janet Strayer's model amalgamates the ability to comprehend foreign emotions and the experiences borne out of interaction with these emotions; the affective understanding of empathy, manifested as a closeness between the emotions felt by the self and the other, is revealed in unison with the involvement of cognitive processes. This outlines two planes of assessment: one of the proximities between the emotions experienced by the self and the other, and another of cognitive involvement, which shapes the content of the empathic response. 353 respondents were studied. The results are derived from statistical analysis and presented with qualitative and quantitative values.

Keywords: Empathy, empathic response, projective test.

ИЗСЛЕДВАНЕ НА ЕМПАТИЯТА ПРИ ДЕЦА ОТ НАЧАЛНА УЧИЛИЩНА ВЪЗРАСТ ЧРЕЗ ПРОЕКТИВЕН ТЕСТ

Надежда Калоянова

Университет “Проф. д-р Асен Златаров”, България, n.kaloyanova@gmail.com

Ави Абнер

Университет “Проф. д-р Асен Златаров”, България, avi.abner707@gmail.com

Резюме: Емпатията се счита за водещ личностен конструкт, изграждащ емоционалната и социалната компетентност. Тя е личностно свойство, което се изразява в прояви на разбиране на чувствата, емоциите и преживяванията на околните, но без да се навлиза в личното им пространство и без да се правят опити за промяна на социалния или емоционалния им фон. Редица изследвания показват, че целенасоченото развиване на емпатия в детството се отразява върху целия жизнен път на човека и гарантира неговия просперитет. За да се разбере по-добре проявата и развитието на емпатията в личностния контекст на индивида, в психологията е въведено понятието „емпатиен отговор“. Емпатийният отговор представлява специфична поведенческа реакция, която показва, до каква степен и по какъв начин индивидът се идентифицира с дадена ситуацията и съпреживява емоциите на другия. Умението да се оформи емпатиен отговор в конкретна ситуация е едно от първите умения, които детето следва да овладее, за да се гарантира процеса на развитие на емпатията. В статията е представено изследване за установяване на уменията за оформяне на емпатийни отговори от 9-10 годишни деца. За целта е използван проективен тест, разработен по модела на J. Strayer. Моделът на Джанет Стрейър обединява способността за разбиране на чуждите емоции и преживяванията, породени при допира с тези емоции; афективното разбиране на емпатията, изразено като близост между емоциите, изпитвани от Аз-а и другия, е разкрито в единство с участието на когнитивни процеси. Така се очертават два плана на оценяване: на близостта между емоциите, изпитвани от Аз-а и другия, и на когнитивното участие, задаващо съдържанието на емпатийния отговор. Изследвани са 353 деца. Резултатите са изведени чрез статистически анализ и са представени с количествени и качествени величини.

Ключови думи: емпатия, емпатиен отговор, проективен тест

1. ВЪВЕДЕНИЕ

Емпатията и социално-емоционалните компетентности на индивида са важен компонент на здравословното човешко развитие. Те са условно независими личностни конструкти, но според Alzahrani et. all емпатията играе съществена роля в развитието на социално-емоционални компетентности на индивидите (Alzahrani et. all, 2019). Разграничението произтича от природата на емпатията, която се отнася до способността да се разбират и споделят чувствата и емоциите на другите, докато социално-емоционалните компетентности обхващат набор от умения и способности, които позволяват на хората да се ориентират ефективно в социални ситуации (Eisenberg et. all, 2006).

Развитието на емпатия и социално-емоционалните умения е особено важно в периода на средното детство, когато децата преминават през най-интензивния етап на физическо, когнитивно и социално развитие. Социално-емоционалните умения обхващат много аспекти, като управление на емоциите, умения за справяне с конфликти, състрадание и т.н. Множеството фактори влияят върху развиването на емпатично поведение, което включва когнитивното и емоционално развитие, като според Alzahrani et. all, основни са семейната динамика и взаимодействието с връстниците (Alzahrani et. all, 2019). Изследванията показват, че когнитивните способности на децата и уменията за емоционална регулация също играят роля в развитието на емпатия. Децата, които имат по-високи когнитивни способности и по-добра емоционална регулация, са склонни да демонстрират по-високи нива на емпатия (Denham, 1998). Доказано е, че в този период когнитивните и поведенческите умения за емпатия на децата продължават да се развиват, докато афективната емпатия има тенденция да остане относително стабилна (Eisenberg & Fabes, 1998)

Множество изследванията показват, че емпатията играе основна роля при оформянето на различни аспекти на личността, включително емоционална регулация, просоциално поведение и морални разсъждения (Hoffman, 2008; Eisenberg, 2009; Davis, 2018; Walther et. all, 2019). Според Xiaonan, емпатията улеснява социалните връзки и стимулира просоциалното поведение и благоприятства развитието на положителни личностни черти като вежливост, добросъвестност и емоционална стабилност (Xiaonan, 2018). Емпатията помага за изграждане на положителни взаимоотношения с приятели, членове на семейството и колеги (Avlaev, 2023). В свои проучвания различни изследователи твърдят, че децата, които се научават да изпитват емпатия към другите, са по-склонни да развият чувство за честност и справедливост (Hoffman, 2000; Decety & Cowell, 2014). Това, от своя страна, води до по-развито чувство за морал и етика, докато индивидът расте и съзрява. Р. Стаматов също подчертава важноста на емпатията за формирането на моралните убеждения на индивида като допълва, че емпатията има значимо отношение към развитието на някои специфични морални характеристики, като склонността за съчувствие и справедливост (Стаматов, 2016). Barriga обобщава, че хората с дефицит на емпатия са изложени на риск от развитие на антисоциално и агресивно поведение (Barriga, 2000). Индивидите, които демонстрират емпатия, са по-склонни да изградят положителни и подкрепящи взаимоотношения с другите, тъй като са в състояние да разберат и да отговорят на нуждите на хората около тях (McDonald & Messinger, 2011). Ето защо в периода на средното детство е от значение не просто да се стимулира емпатия, а да се проследява и развива процесът на оформяне на емпатичен отговор на заобикаляващите стимули. Процесът, който описва най-точно емпатичния отговор, е умението за заставане на чужда гледна точка, поставянето на Аз-а на мястото на другия и поведението му в отговор на зададения от отсрещния субект стимул или ситуация. Заставането на чуждата гледна точка е обяснено от Rogers като възприемане на вътрешния свят на другия и съпреживяване на неговите емоции. Rogers и Griswold изхождат от идеята на Moran, че Аз-ът може да добие представа за усещанията на другия, като постави себе си в неговото положение (Moran, 2001; Rogers & Griswold, 2012).

2. МЕТОДИКА НА ИЗСЛЕДВАНЕТО

Целта на представеното изследване е да се установи умението за оформяне на емпатични отговори от 9-10 годишни деца. Използван е проективен тест, разработен по модела на Джанет Стрейър (Стаматов, 2000).

Моделът на Стрейър обединява способността за разбиране на чуждите емоции и преживяванията, породени при допира с тези емоции; афективното разбиране на емпатията, изразено като близост между емоциите, изпитвани от Аз-а и другия, е разкрито в единство с участието на когнитивни процеси. Така се очертават два плана на оценяване: на близостта между емоциите, изпитвани от Аз-а и другия, и на когнитивното участие, задаващо съдържанието на емпатичния отговор (Стаматов, 2000).

За изграждането на емпатичния отговор е необходимо разпознаване на чуждите чувства и изпитване на чувства, съответстващи на ситуацията, в която се намира другият, а не на ситуацията, в която се намира Аз-ът. Strauer допуска, че на по-първичните равнища емпатията е свързана със ситуацията, а не с другия. На по-сложните равнища преживяването се отчуждава от ситуацията като такава и се свързва непосредствено с

другия. В този случай емпатията се дефинира като паралелна реакция, доколкото е определена от преживявания, провокирани от преживяванията, които Аз-ът открива у другия.

На още по-сложно равнище емпатията се разкрива като реакция на съучастие, което остава повече съсредоточено върху преживяването от другия. При тези реакции съсредоточието е върху другия, върху неговата позиция, преживяване на събитието, върху смисъла, което събитието има за него, а не върху събитието като такова или върху собственото преживяване.

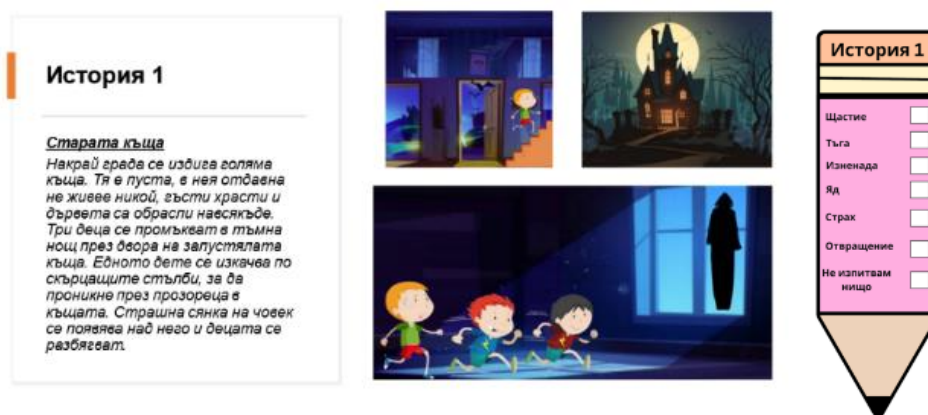
В модела на Strayer са обособени седем равнища в движението на емпатията. Тези равнища на емпатийно отношение разкриват от една страна близостта в изпитваните от Аз-а и другия емоции, които могат да бъдат позитивни или негативни, с еднаква или различна интензивност, а от друга – различието в когнитивното участие, което се отразява върху близостта на отделните емоции. Инструментариумът на методиката представлява набор от шест истории, подкрепени с визуални и аудио стимули, които се показват на участниците. От респондентите се очаква да формулират (изразят) своето „преживяване“, емоция относно това, което виждат (Strayer, 1989 по Стаматов, 2000).

За целите на изследването методиката е адаптирана, като историите се разказват на децата, а картините се проектират на мултимедия. От тях се изисква да отразят на работен лист емоцията, която изпитват. Те избират между шест възможни емоции и един неутрален отговор: щастие, тъга, изненада, яд, страх, отвращение, не изпитвам нищо. След това на всяко дете се задава въпрос, за да се уточни емоцията, която е изпитало, като въпросът е съобразен с емоцията, посочена от него. Например, ако за първия визуален стимул е отбелязан „страх“, на ученика се задава въпрос „Защо изпита страх?“. Тъй като методиката е приложена в педагогически контекст, нивата за изява и проучване на емпатията са сведени до четири:

1. Липса на емпатия, неадекватно преживяване и тълкуване на ситуацията.
2. Адекватно преживяване, свързано с обобщени или несъществени причини за ситуацията.
3. Адекватно преживяване, което се приписва на другите.
4. Съпреживяване, поставяне на мястото на другите.

Тестът се изпълнява групово и индивидуално, като по правило за такъв вид проучвания, децата не са запознати с намеренията на изследвания, а самата изследователска процедура е под формата на игра. На фигура 1 е показан пример за стимулния материал, използван в изследването.

Фигура 1. Стимулен материал към адаптираната методика на Дж. Стрейър

Изследвани са 353 ученици от 3. и 4. клас, както следва: 85 момчета и 103 момичета от 3. клас и 84 момчета и 81 момичета от 4. клас.

3. РЕЗУЛТАТИ

За валидиране на методиката, първоначално е направен количествен анализ на получените отговори за всяка история.

Съгласно стимулния материал, емоциите – като емпатиен отговор на преживяванията на героите в история 1, са страх и изненада. Според получените резултати, по-голяма част от учениците са отбелязали „страх“. Следващият най-често посочван отговор е неутралния (Фигура 2). Останалите отговори са статистически незначими, защото са посочени от до 10% от изследваните.

След контент анализ на отговорите на въпросите от дискусиата, четирите нива на емпатията градира в следните емоционални състояния: 1. Не изпитвам нищо, щастие – изказванията са направени от 25% от децата, като включват и обяснение на адекватните за ситуацията емоции; 2. Страх и отвращение, произтичащи от ситуацията – 22%; 3. Страх, изненада, които децата приписват на героите в историята – 38%; 4. Страх, който е изпитал респондента на база съпреживяване на емоциите на героите – 15%.

Според стимулния материал, емпатийните отговори на ситуацията, представена в История 2, са яд и отвращение. Получените резултати показват, че по-голяма част от учениците са отбелязали „тъга“. Следващите най-често посочвани отговори са яд, отвращение и неутралния отговор. Останалите отговори са статистически незначими, защото са посочени от до 10% от изследваните.

След контент анализ на отговорите на въпросите от дискусиата, четирите нива на емпатията градира в следните емоционални състояния: 1. Не изпитвам нищо – изказванията са направени от 15% от децата дори по отношение на типична за наблюдаваното емоция; 2. Отвращение, яд, произтичащи от постъпките на героите – 19%; 3. Тъга и яд поради преживяването на героя в историята – 53%; 4. Яд, отвращение, които е изпитал респондента на база съпреживяване на емоциите на героите – 13%.

Очакваните емпатийни отговори на ситуацията в История 3 са страх и отвращение. Според получените резултати, по-голяма част от учениците са отбелязали тъга и отвращение. Следващите най-често посочвани отговори са яд и страх. Останалите отговори са статистически незначими, защото са посочени средно от до 10% от изследваните.

След контент анализ на отговорите на въпросите от дискусиата, четирите нива на емпатията градира в следните емоционални състояния: 1. Не изпитвам нищо – изказванията са направени от 12% от децата, отново включващи отговор на въпроси за причината за адекватна емоция; 2. Страх, отвращение, тъга, яд, произтичащи от постъпките на героите – 39%; 3. Страх, отвращение, тъга поради преживяването на героите в историята – 33%; 4. Страх, отвращение, които е изпитал респондента на база съпреживяване на емоциите на героите – 16%.

Емпатийните отговори на ситуацията в Историч 4 са яд и отвращение. Значителната част от учениците са отбелязали яд и тъга или са дали неутрален отговор. Отвращение, страх и неутралния отговор са доста колебливи отговори спрямо групите респонденти.

След контент анализ на отговорите на въпросите от дискусиата, четирите нива на емпатията градира в следните емоционални състояния: 1. Не изпитвам нищо – изказванията са направени от 19% от децата, вкл. по отношение на нетипичната емоция щастие; 2. Изненада, яд, отвращение, произтичащи от постъпките на героите – 29%; 3. Яд, тъга поради преживяването на героите в историята – 31%; 4. Яд, отвращение, които е изпитал респондента на база съпреживяване на емоциите на героите – 21%.

В История 5 емпатийните отговори на ситуацията предполагат емоции като изненада и щастие. Значителната част от учениците са отбелязали „не изпитвам нищо“, тъга или изненада. Това е ситуацията, която е затруднила най-много децата и е предизвикала смесени чувства, тъй като изобразява дете, което не може да ходи, но се чувства щастливо.

След контент анализ на отговорите на въпросите от дискусиата, четирите нива на емпатията градира в следните емоционални състояния: 1. Не изпитвам нищо – изказванията са направени от 39% от децата, като този отговор е получен и по отношение на отразени емоции като тъга, изненада, страх, отвращение; 2. Изненада, щастие, произтичащи от действията на героя – 35%; 3. Изненада, щастие поради преживяването на героинята в историята – 13%; 4. Изненада, щастие, които е изпитал респондента на база съпреживяване на емоциите на героите – 13%.

Приемливите емпатийни отговори на ситуацията в История 6 са изненада и щастие, като щастие е най-често отбелязвания отговор.

След контент анализ на отговорите на въпросите от дискусиата, четирите нива на емпатията градира в следните емоционални състояния: 1. Не изпитвам нищо – изказванията са направени от 22% от децата, като този отговор е получен както за типични, така и за нетипични за ситуацията емоции; 2. Изненада, щастие, произтичащи от действията на героите – 37%; 3. Изненада, щастие поради преживяването на героинята в историята – 21%; 4. Изненада, щастие, които е изпитал респондента на база съпреживяване на емоциите на героите – 20%.

4. ДИСКУСИЯ

След обобщение на количествените и качествените отговори на учениците е оформена матрица на валидираните отговори (Таблица 1).

Таблица 1. Матрица на валидираните отговори на адаптираната методика на Дж. Стрейър

Равнища	1	2	3	4
Описание на равнище	Липса на емпатия, неадекватно преживяване и тълкуване на ситуацията	Адекватно преживяване, свързано с обобщени или несъществени причини за ситуацията	Адекватно преживяване, което се приписва на героите	Съпреживяване, поставяне на мястото на героите
% (среден)	22%	30,17%	31,5%	16,3
История 1 Страх, изненада	Не изпитвам нищо, щастие 25%	Страх, отвращение 22%	Страх, изненада 38%	Страх 15%
Допълнителни отговори	Не ме интересува; Не знам. Радвам се; Смешно ми е; Забавно е.	Не ми харесва; Случката е страшна; Страшно е. Отвратително е.	Изплаших се (като гледах децата, като видях да се приближават към къщата, като видях сянката, призрака); И аз като тях се изплаших; Изплаших се, какво ще се случи с тях; Изненадаха се от призрака.	Добре, че не съм на тяхно място – сигурно много ги е страх; Ако бях там щях да умра от ужас/ страх.
История 2 Яд, отвращение	Не изпитвам нищо, щастие 15%	Отвращение, яд 19%	Тъга, яд 53%	Яд, отвращение 13%
Допълнителни отговори	Не ме интересува; Не знам.	Тази майка е лоша; Бащата и майката са лоши, гадни;	Стана ми мъчно за това момиче, защото родителите ѝ са лоши; Бият я само, защото разсипа млякото; Не е честно, тя разсипа млякото без да иска.	Яд ме е, когато ме удрят за нещо, което съм направил/а без да искам; Ако постъпят така с мен, ще плача, защото е много гадно; Ако постъпят така с мен, ще се ядосам, защото не е честно.
История 3 Страх, отвращение	Не изпитвам нищо, щастие 12%	Страх, отвращение, тъга, яд 39%	Страх, отвращение, тъга 33%	Страх, отвращение 16%
Допълнителни отговори	Не ме интересува; Не знам.	Много е лошо, някой да е като този баща; Бащата е лош, гаден; Яд ме е на този баща, който ги бие. Не обичам хора, които се бият.	Мъчно ми стана за тази майка и децата ѝ; Много ме беше страх за майката и децата ѝ; Майката и децата се чувстват отвратително.	Ако баща ми беше толкова лош, щях много да се страхувам; Ужасно е, ако ни биеха така с мама.
История 4 Яд, отвращение	Не изпитвам нищо, щастие 19%	Изненада, яд, отвращение 29%	Яд, тъга 31%	Яд, отвращение 21%

Допълнителни отговори	Не ме интересува; Не знам.	Братът е лош; Бащата и братът са лоши; Това не са добри деца, защото се карат и бият; Ядосах се/ изненадах се, защото се бият, а не се сдобряват.	Това не е честно, стана ми мъчно за сестрата/ момичето; Ядосах се, защото братът излъга; Ядосах и не знам, защо бащата вярва на сина – той лъже;	Много щеше да ми е зле/ гадно, ако брат ми постъпи така с мен; Много щях да се ядосвам, ако някой постъпи така с мен
История 5 Изненада, щастие	Не изпитвам нищо, тъга, отвращение, яд 39%	Изненада, щастие 35%	Изненада, щастие 13%	Изненада, щастие 13%
Допълнителни отговори	Не знам.	Сигурно се радва, защото я снимат; Защо я снимат, какво като не може да върви?;	Изненадах се, че се радва, а не може да върви?! Зарадвах се, че може да подскача по стълбите; Изненадах се, как подскача, когато е с патерица?!;	Ако аз бях като нея (Петя), също щях да подскачам; Ако бях като нея, щях да се радвам, че ме снимат/ давам интервю.
История 6 Щастие, изненада	Не изпитвам нищо, страх, отвращение, яд 22%	Щастие, изненада 37%	Щастие, изненада 21%	Щастие, изненада 20%
Допълнителни отговори	Не ме интересува; Не знам.	Когато ходиш на цирк си щастлив; В цирка винаги има изненади; Изненадах се, че детето се качи на слона; Изненадах се, че баща ѝ и разреши да се качи на слона; Изненадах се, че детето не падна от слона.	Щастлив/а съм, че детето е на цирк; Детето е изненадано, че му разрешиха да се качи на слона.	И аз съм щастлив/а, когато ме водят на цирк; Много щях да се радвам/ да съм щастлив/а, ако мога да се кача на слон; Колко ще е хубаво и аз да мога да се кача на слон.

5. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

От направените анализи може да се потвърди, че учениците в средно детство са постигнали предимно 2. и 3. равнище при оформяне на емпатиен отговор. 30,17% демонстрират адекватно преживяване, но то е свързано с обобщени или несъществени причини за ситуацията (2. Ниво), и почти същият процент – 31,5% имат адекватно преживяване, но то се приписва на другите. По-голям е процентът на децата (22%), при които липса емпатия и преживяването и тълкуване на ситуацията е неадекватно, в сравнение с тези, които са достигнали най-високото четвърто равнище на преживяване – съпреживяването. Важно е да се обобща, че голяма част от изследваните не се ориентират и не разпознават нито своите, нито преживяванията на героите. Дори когато могат да идентифицират емоцията, те често не могат да достигнат до съпреживяване, както и да обяснят проявата ѝ. В тълкуването на повечето ситуации при дискусията, респондентите са отговорили „не знам“, когато са насочени да обяснят, защо изпитват дадена емоция и от какво е предизвикана тя. Това показва, че педагогическите интервенции за развиване на умения за емпатиен отговор са наложителни.

ACKNOWLEDGEMENTS

This study is realised with the financial support of the science project NIH - 467/2022 “Research and stimulation of the non-standardness of educational subjects“.

REFERENCES

- Avlaev, O. U. (2023). Role of Empathy in Personality Maturation. *Universal Journal on Innovative Education, Volume 2 Issue 3*, Year 2023 ISSN: 2835-3048 <https://univerpubl.com/index.php/semantic>
- Alzahrani, M. A., M. Alharb & Alodwani, A. A. (2019). The Effect of Social-Emotional Competence on Children Academic Achievement and Behavioral Development. *International Education Studies, 12(12)*, pp. 14
- Barriga, A. Q. (2000). Cognitive distortion and problem behaviors in adolescents. *Journal of Clinical Child Psychology, 29(3)*, 319-330.
- Davis, M. H. (2018). Empathy: A social psychological approach. NY: Routledge (first pub. In 1996 by Westview Press)
- Denham, S. A. (1998). Emotional Development in Young Children. NY: Guilford Press.
- Decety, J., & Cowell, J. M. (2014). The complex relation between morality and empathy. *Trends in cognitive sciences, 18(7)*, 337-339.
- Eisenberg, N., Fabes, R. A. (1998). Prosocial Development. Handbook of Child Psychology, 5th ed., Vol. 3. New York: Wiley.
- Eisenberg, N., Spinrad, T. L., & Sadovsky, A. (2006). Empathy-related responding in children. In M. Killen & J. Smetana (Eds.). Handbook of moral development (pp. 517–549).
- Hoffman, M. L. (2000). Empathy and moral development: Implications for caring and justice. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Hoffman, M. L. (2008). Empathy and prosocial behavior. In M. Lewis, J. M. Haviland-Jones, & L. Feldman Barrett (Eds.). Handbook of emotions (3rd ed., pp. 440–455). New York, NY: Guilford Press.
- Eisenberg, N. (2010). Empathy-related responding: Links with self-regulation, moral judgment, and moral behavior. In M. Mikulincer & P. R. Shaver (Eds.), *Prosocial motives, emotions, and behavior: The better angels of our nature* (pp. 129–148). American Psychological Association.
- McDonald, N.M. & Messinger, D.S. (2011). The development of empathy: How, when, and why. In: *Empathy*. NY: Springer
- Moran, D. (2001). Authority and estrangement: An essay on self-knowledge. Princeton University Press, 186.
- Rogers, C. R., & Griswold, R. L. (2012). Freud and beyond: A history of modern psychoanalytic thought. Open Road Media, 121.
- Walther, J.; Brewer, M. A.; Sochacka, N. W. Miller. S. E. (2019). Empathy and engineering formation. *Journal of Engineering Education*. Vol. 109 (1), pp. 11-33
- Xiaonan, K. (2018). Empathy and its implications for prosocial behavior and engagement with the arts. Indiana University Press
- Стаматов, Р. (2016). Ролята на емпатията за моралното поведение. *Българско Списание по Психология, 52(2-3)*, стр. 56-69
- Стаматов, Р. (2000). Емпатията и нейното измерване при децата от предучилищна възраст и ранна училищна възраст. София: Вѐда Словена ЖГ, стр. 364-386
- <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2666497623000176>, 2023
- https://www.researchgate.net/publication/369480783_Empathy_at_school_project_Effects_of_didactics_of_emotion_sR_on_emotional_competence_cortisol_secretion_and_inflammatory_profile_in_primary_school_children_A_controlled_longitudinal_psychobiological_st, 2023
- <https://rep.up.krakow.pl/xmlui/bitstream/handle/11716/2257/PM287--Studies-on-empathy--Klis--Kossewska.pdf?sequence=1&isAllowed=y>, 2023